УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.2-2.18>

ЛЮТИКОВ П.С.

МІЖНАРОДНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У статті крізь призму аналізу адміністративно-правової літератури та нормативних джерел здійснено класифікацію юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права, визначено в ній місце міжнародних корпорацій, встановлено суть міжнародних корпорацій і досліджено сукупність зв'язків, що дають змогу вказаним юридичним особам інтегруватися в систему суб'єктів адміністративного права. Зокрема, зазначено, що міжнародні корпорації являють собою великі об'єднання промислових, торгових, транспортних або банківських фірм і компаній, діяльність яких виходить далеко за межі країн базування і забезпечує їм сприятливі позиції у виробництві, збуті, закупівлі товарів і наданні послуг. Міжнародна корпорація – форма структурної організації великої корпорації, що здійснює прямі інвестиції у різні країни світу. Головною ознакою міжнародної корпорації є здійснення нею прямих міжнародних інвестицій із держави свого базування у приймаючі держави. Наголошено, що всі учасники процедури закупівлі, які виявили бажання взяти участь у конкретному конкурсі, перебувають між собою в рівних умовах, а сам конкурс відбувається на принципах добросовісної конкуренції серед учасників та їх недискримінації, тобто вказані суб'єкти перебувають між собою в горизонтальних зв'язках, існування яких зумовлено їхньою спільною участю в процедурі державної закупівлі. Інакше кажучи, інститут державних закупівель можна вважати однією зі своєрідних сфер об'єктивізації горизонтальних внутрішніх зв'язків системи юридичних осіб, в якій реалізується, забезпечується та захищається публічний інтерес усіма суб'єктами правовідносин. Крім того, такою ж сферою прояву горизонтальних внутрішніх зв'язків можна вважати інститут державно-приватного партнерства. Підсумовано, що участь міжнародних корпорацій в адміністративних правовідносинах опосередковується через наявність зв'язків із суб'єктами адміністративного права внутрішнього і зовнішнього характеру, головними рисами яких є підстава їх встановлення та мотивація суб'єктів в їх реалізації.

Ключові слова: міжнародна корпорація, адміністративне право, суб'єкт, класифікація, юридична особа.

In the article through the prism of the analysis of administrative and legal literature and regulatory sources the classification of legal entities as subjects of administrative law is carried out, the place of international corporations is defined in it, the essence of international corporations is established and the totality of relations that allow these legal entities to integrate into the system of subjects of administrative law is investigated. In particular, it is indicated that international corporations are large associations of industrial, trading, transport or banking firms and companies whose activities extend far beyond the home countries and provide them with favorable positions in the production, marketing, procurement of goods and the provision of services. An international corporation is a form of structural organization of a large corporation, which carries out direct investments in various countries of the world. The main feature of an international corporation is its direct international investment from its home country to host countries. It is emphasized that all the participants of the procurement procedure who have expressed a desire to participate in a particular competition are on equal terms, and the competition itself is based on the principles of fair competition among the participants and their non-discrimination, that is, these entities are in a horizontal relationship, the existence of which is due to their joint participation in the procurement procedure. In other words,

the Institute of Public Procurement can be considered as one of the peculiar spheres of objectification of horizontal internal links of the system of legal entities in which all legal entities are implemented, secured and protected. In addition, the Public Private Partnership Institute can be considered as a field of horizontal internal relations. It is summarized that the participation of international corporations in administrative legal relations is mediated due to the presence of relations with subjects of administrative law of internal and external nature, the main feature of which is the basis of their installation and motivation of subjects in their implementation.

Key words: *international corporation, administrative law, subject, classification, legal entity.*

Вступ. Одним із найважливіших аспектів дослідження суб'єктів права, зокрема адміністративного, є питання їх класифікаційного розподілу за різноманітними критеріями. Класифікація відіграє важливу роль у процесі дослідження будь-якого явища, оскільки є способом поглиблення знань про об'єкт дослідження, виявлення його специфічних рис, спрощує розгляд об'єкта як певної системи із стійкими зв'язками внутрішнього та зовнішнього характеру. Варто зазначити, що в розумінні тлумачних словників «класифікація» – це особливий випадок застосування логічної операції поділу обсягу поняття на класи, види, групи [1, с. 200; 2, с. 249]; система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи та види за спільними ознаками, властивостями [3, с. 432].

У контексті адміністративно-правової тематики слід підтримати Т.О. Мацелик, яка зазначає, що здійснення класифікації суб'єктів адміністративного права зумовлює: по-перше, потреба з'ясування сутності суб'єктів адміністративного права, їхньої ролі в публічному управлінні під час надання адміністративних послуг, охорони та захисту їхніх прав, притягнення до адміністративної та дисциплінарної відповідальності, у процесі здійснення адміністративного судочинства; по-друге, створення засад ефективної реалізації статусу цих суб'єктів, а також ефективної їхньої взаємодії; по-третє, досконала класифікація суб'єктів адміністративного права є необхідною передумовою змістовного наукового дослідження їхнього потенціалу [2, с. 249].

Як базова класифікація суб'єктів адміністративного права пропонується відповідна класифікація В.Б. Авер'янова, згідно з якою систему суб'єктів адміністративного права складають: фізичні особи, юридичні особи та колективні суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але наділені правами і обов'язками в сфері публічного адміністрування нормами адміністративного права. Водночас варто уточнити, що запропонована система суб'єктів адміністративного права має бути складною та багатоланковою, тобто її складники також повинні за різними критеріями ранжуватися на окремі групи та підгрупи, це, насамперед, стосується юридичних осіб – як найбільшої підсистеми суб'єктів адміністративного права.

Як уже підкреслювалось, в адміністративно-правовій літературі важко зустріти бодай мінімальне групування юридичних осіб (та ще й окреслення у цій підсистемі міжнародних корпорацій) хоча б залежно від порядку їх створення, що є базовою класифікацією в цивільному праві. Як правило, вчені торкаються розподілу юридичних осіб на певні види лише в контексті загальної класифікації суб'єктів адміністративного права, щоправда, останнім часом ці згадки стосуються механічного виокремлення серед юридичних осіб органів державної влади та підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян тощо. Детально не зупиняючись на окресленні класифікації суб'єктів адміністративного права, включно з юридичними особами, лише нагадаємо думки з цього приводу В.В. Галуцького, який дещо нетрадиційно розглядає різновиди юридичних осіб. Зокрема, В.В. Галуцький серед юридичних осіб виділяє державу, державні органи та установи, громадські об'єднання, адміністративно-територіальні одиниці та їхнє населення, виборчі округи, релігійні організації, промислові підприємства, іноземні підприємства тощо [4, с. 121]. При цьому В.В. Галуцький органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян називає «публічними юридичними особами» і акцентує увагу на необхідності їх розгляду саме як суб'єктів адміністративного права [5, с. 89]. Водночас, як бачимо, вчений не виділяє критеріїв їх розподілу, а лише надає різновиди юридичних осіб, що, у свою чергу, також викликає певну дискусію (особливо це стосується організаційно-правової форми держави, територіальних одиниць, виборчих округів, про що мова піде далі).

Постановка завдання. Метою статті є дослідження міжнародних корпорацій як суб'єктів адміністративного права, встановлення їхньої суті та визначення їхнього місця серед інших юридичних осіб.

Результати дослідження. На підставі короткого, зумовленого відсутністю комплексних досліджень огляду думок учених-адміністративістів із приводу зазначеної проблематики та проаналізованої бази вітчизняного законодавства в цій сфері варто запропонувати декілька можливих варіантів системи критеріїв класифікації юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права. Зокрема:

- 1) за порядком створення: юридичні особи приватного права, юридичні особи публічного права;
- 2) залежно від мети діяльності: комерційні юридичні особи, некомерційні юридичні особи;
- 3) за організаційно-правовою формою: товариства, установи, підприємства, заклади, органи публічної адміністрації, організації, корпорації (договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації [6]. У свою чергу, корпорації також поділяються на кілька різновидів: національні та міжнародні);
- 4) залежно від правового режиму закріпленого за ними майна: юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію в адміністративних правовідносинах на основі права власності; юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію в адміністративних правовідносинах на основі права господарського відання; юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію в адміністративних правовідносинах на основі права оперативного управління;
- 5) за видом (предметом) діяльності: підприємства сільського господарства, мисливства, лісового господарства; підприємства рибальства, рибництва; підприємства добувної промисловості; підприємства переробної промисловості тощо (вказаний критерій розроблений відповідно до Класифікації видів економічної діяльності);
- 6) за формою власності: приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності); комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; державне підприємство, що діє на основі державної власності; підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності) (ст. 63 ГК України [6]);
- 7) за територією функціонування: міжнародні, всеукраїнські, регіональні, локальні;
- 8) за терміном (часом) дії: постійні, тимчасові (строкові);
- 9) за наявністю контрольних повноважень: юридичні особи загального контролю; юридичні особи спеціального контролю; юридичні особи, які мають повноваження громадського контролю в сфері публічного адміністрування; юридичні особи, які не мають контрольних повноважень, проте потенційно, у разі потреби, можуть здійснювати контроль за органами публічної адміністрації через засоби адміністративного оскарження та адміністративного судочинства шляхом оскарження рішень, дій або бездіяльності вказаних органів та їхніх посадових осіб;
- 10) за наявністю владних повноважень: юридичні особи, наділені владними повноваженнями; юридичні особи, не наділені владними повноваженнями [7, с. 129–133].

Аналіз вказаних класифікацій дає підстави припустити, що міжнародні корпорації можуть розглядатися як суб'єкти адміністративного права одразу за декількома критеріями. Як наслідок, належність до системи суб'єктів адміністративного права зумовлюється різними за своєю суттю зв'язками внутрішнього та зовнішнього характеру.

Перед тим, як узагальнити вказані зв'язки міжнародних корпорацій з іншими юридичними особами та суб'єктами адміністративного права, варто коротко визначити сутність міжнародних корпорацій. Наприклад, міжнародні корпорації являють собою великі об'єднання промислових, торгових, транспортних або банківських фірм і компаній, діяльність яких виходить далеко за межі країн базування і забезпечує їм сприятливі позиції у виробництві, збуті, закупівлі товарів і наданні послуг. Міжнародна корпорація – форма структурної організації великої корпорації, що здійснює прямі інвестиції у різні країни світу. Головною ознакою міжнародної корпорації є здійснення нею прямих міжнародних інвестицій із держави свого базування у приймаючі держави.

Діяльність міжнародних корпорацій, як правило, має територіальний та інтернаціональний характер. Міжнародні корпорації бувають трьох основних видів: транснаціональні корпорації; багатонаціональні корпорації; міжнародні корпоративні спілки, що найчастіше виступають в організаційній формі консорціумів [8].

Повертаючись до питання характерних зв'язків міжнародних корпорацій, що дають їм змогу інтегруватися в систему суб'єктів адміністративного права, зазначимо, що такого роду система, власне, й утворюється та функціонує завдяки взаємодії її компонентів.

Як відомо, внутрішні зв'язки об'єднують компоненти в систему. При цьому серед внутрішніх зв'язків можна вирізнити горизонтальні і вертикальні. Внутрішні горизонтальні зв'язки виникають за наявності двох обов'язкових умов, до яких Ю.М. Козлов відносить однаковий правовий рівень і відсутність підпорядкування [9, с. 78; 10, с. 172]. Аналіз внутрішніх горизонтальних зв'язків системи юридичних осіб дає підстави говорити про їхнє розмаїття. Одним із прикладів їхнього прояву можна вважати процедуру конкурсних торгів під час здійснення державних закупівель, передбачену Законом України «Про здійснення державних закупівель» від 1 червня 2010 р., в якій може брати участь будь-яка юридична особа (зокрема, міжнародна корпорація), яка підтвердила намір узяти участь у процедурі закупівлі шляхом подачі пропозиції конкурсних торгів або заявки на участь в електронному реверсивному аукціоні, або цінової пропозиції, або пропозиції на переговорах у разі застосування процедури закупівлі в одного з учасників [11]. Всі учасники процедури закупівлі, які виявили бажання взяти участь у конкретному конкурсі, перебувають між собою в рівних умовах, а сам конкурс відбувається на принципах добросовісної конкуренції серед учасників та їх недискримінації. Інакше кажучи, вказані суб'єкти перебувають між собою в горизонтальних зв'язках, існування яких зумовлено їхньою спільною участю в процедурі державної закупівлі.

Водночас горизонтальні внутрішні зв'язки також пов'язують між собою міжнародні корпорації з органами публічної адміністрації. Як правило, це також здійснюється шляхом укладання адміністративних договорів. Слід зазначити, що останнім часом практика укладання адміністративних договорів у сфері публічного адміністрування набула свого поширення. Знову ж таки як приклад варто навести процедури державних закупівель матеріальних цінностей із метою їх закладення до державного резерву, однак у цьому контексті горизонтальні зв'язки будуть виникати вже між органами державної влади (замовниками) та підприємствами (учасниками) на підставі укладеного за результатами проведення тендеру адміністративного договору. Інакше кажучи, інститут державних закупівель можна вважати однією зі своєрідних сфер об'єктивізації горизонтальних внутрішніх зв'язків системи юридичних осіб, в якій реалізується, забезпечується та захищається публічний інтерес усіма суб'єктами правовідносин. Крім того, такою ж сферою прояву горизонтальних внутрішніх зв'язків можна вважати інститут державно-приватного партнерства. При цьому таке співробітництво здійснюється на засадах рівності перед законом державних і приватних партнерів [12].

Не слід забувати і про іншу специфічну сферу прояву горизонтальних внутрішніх зв'язків системи юридичних осіб – суб'єктів адміністративного права, в якій також у відповідних випадках можуть взаємодіяти й міжнародні корпорації. Це – адміністративне судочинство як діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ, публічно-правових спорів, у яких хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень. У межах адміністративного процесу як публічні, так і приватні юридичні особи реалізують свою адміністративно-процесуальну правосуб'єктність на засадах рівності перед законом і судом, тобто, вступаючи у процес, сторони утворюють між собою горизонтальний зв'язок, спрямований на вирішення спору та встановлення законності.

Натомість вертикальні внутрішні зв'язки, що також дають можливість інтегруватися міжнародним корпораціям у систему суб'єктів адміністративного права, мають яскраво виражений ієрархічний характер і, як правило, кристалізуються в контрольних правовідносинах.

Висновки. Підбиваючи підсумки розгляду міжнародних корпорацій як суб'єктів адміністративного права, зауважимо, що їхня участь в адміністративних правовідносинах опосередковується завдяки наявності зв'язків із суб'єктами адміністративного права внутрішнього і зовнішнього характеру, головними рисами яких є підстава їх встановлення та, так би мовити, мотивація суб'єктів в їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. Москва : Политиздат, 1987. 590 с.
2. Мацелик Т.О. Класифікація суб'єктів адміністративного права. *Держава і право : збірник наукових праць. Серія : «Юридичні і політичні науки»*. Вип. 53. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. С. 249–253.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / уклад. і голова ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
4. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття) : монографія / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон : ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. 378 с.
5. Адміністративне право України : навч. посібник : у 2-х тт. / Галуцько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та ін.; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011. Т. I : Загальне адміністративне право. 320 с.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.
7. Лютіков П.С. Феномен юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. 252 с.
8. Сутність міжнародних корпорацій. URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/invest-men/4240-sutnist-mizhnarodnikh-korporatsij.html>.
9. Шергин А.П. Административная юрисдикция. Москва : Юридическая литература, 1979. 144 с.
10. Козлов Ю.М. Административные правоотношения. Москва : Юридическая литература, 1976. 184 с.
11. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2289-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 33. Ст. 471.
12. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 1436.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.2-2.19>

МОРГУНОВ О.А.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ВИД ДЕРЖАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено співвідношення понять державне управління, публічне управління, публічне адміністрування та встановлено їх місце в категоріально-понятійному апараті сучасної науки адміністративного права України. Наголошено, що державною визначається служба в органах виконавчої влади, місцевих державних адміністраціях, інших державних органах на посадах, компетенція яких не охоплює прийняття політичних рішень. Визначено, що в широкому розумінні державне управління тлумачиться як діяльність усіх органів держави по виконанню завдань та функцій держави. У вузькому розумінні – державне управління пов'язується з реалізацією виконавчої влади. Обидві концепції мають багато прихильників, компроміс між якими запропоновано у вигляді позиції, що «кожний з наведених варіантів тлумачення виправданий лише на чітко визначеному теоретико-пізнавальному рівні використання даного поняття. Поняття публічного управління на відміну від поняття державного управління, по-перше, ілюструє найбільш значимі на цей час ознаки відповідної діяльності: втілення суверенітету народу, належність влади народові, реалізацію суспільних інтересів без підміни їх державними, волею держави тощо. По-друге, не обмежує число суб'єктів органами держави, дозволяючи віднести органи місцевого самоврядування до суб'єктів публічного управління. По третє, адаптація законодавства України до законодавства ЄС включає необхідність перегляду понять, які у міжнародному вимірі не використовуються чи можуть бути розтлумачені неоднозначно. Зроблено висновок, що публічне адміністрування доцільно пов'язувати з обсягом категорії державного управління

© МОРГУНОВ О.А. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки (Харківський національний університет внутрішніх справ)